Relacja z uroczystości i spotkań w ramach przemyskich Obchodów XII Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holocaustu na Podkarpaciu

„JEDENASTE PRZYKAZANIE: NIE BĄDŹ OBOJĘTNY...”

Marian Turski, 27 stycznia 2020 r.

Uroczystości 75-lecia wyzwolenia Auschwitz

Moja dotychczasowa wiedza na temat Żydów była znikoma aż do momentu, kiedy wraz z młodzieżą Zespołu Szkół Ogólnokształcących im. Markiana Szaszkewicza w Przemyśle rozpoczęliśmy uczestnictwo w projekcie Szkoły Dialogu w 2017 roku.

Pod opieką trenerów Szkoły Dialogu nasza młodzież zapoznawała się z kulturą, religią, tradycjami narodu żydowskiego. Były pytania o różnice i podobieństwa.

Przyszedeł jednak czas na własne poszukiwania i odkrycia śladów kultury żydowskiej w naszym Przemyśle, mieście współtworzonym przez Polaków, Ukraińców i Żydów. Okazało się, że ślady te możemy znaleźć na każdym kroku, wystarczy się baczniej porozglądać. Pozostały jeszcze synagogi, cerkwie, kirkuty, pozostałości po mezuzach, przepiękne kamienice i zaledwie kilka osób, które mogły opowiedzieć o swoich wspomnieniach. Niestety, sięgały one okrutnych czasów II wojny światowej. Dysponując tak zebraną wiedzą, młodzież zorganizowała kilka wycieczek po mieście śladami kultury żydowskiej. Adresatami była społeczność Przemyśla różnych pokoleń, jak również wielu gości naszego miasta.

Dużym wyróżnieniem dla szkoły była możliwość uczestniczenia naszej młodzieży w XII Obchodach Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holocaustu na Podkarpaciu 29 stycznia 2020 r.

Pierwszy dzień Obchodów w Przemyśle zainaugurowało spotkanie przy tablicy upamiętniającej 1580 Żydów z Przemyśla i okolic zamordowanych w 1943 r. w tym miejscu (tj. przy ul. Kopernika 14). W uroczystości wzięli udział m.in. Prezydent Miasta Przemyśla Wojciech Bakun, pedagodzy i uczniowie przemyskich szkół. Nasi uczniowie przybyli wraz z pocztą sztandarową. *Kadisz* w imieniu społeczności żydowskiej odmówił rabin Yehoshua Ellis, a zaraz po nim w imieniu społeczności katolickiej pomodlił się za spokój wieczny ofiar Holocaustu ks. prałat Stanisław Bartmiński.

Po złożeniu kwiatów uczestnicy spotkania udali się do naszej szkoły przy ul. Smolki 10, która w tym dniu była gospodarzem Przemyskich Obchodów Dnia Pamięci o Ofiarach Holocaustu na Podkarpaciu.

Mury ukraińskiej szkoły zaszczylił swoja obecnością wyjątkowi goście, m.in. rabin Yehoshua Ellis z Żydowskiej Gminy Wyznaniowej w Warszawie, Pełnomocnik Wojewody Podkarpackiego do spraw Mniejszości Narodowych i Etnicznych Małgorzata Majka-Onyszkiewicz, reprezentujący Prezydenta Miasta Przemyśla Naczelnik Wydziału Promocji

i Kultury Janusz Łukasiewicz, nieoceniony współorganizator Obchodów Dnia Pamięci w Przemyśle pani Domicela Klima (Grossman), inspektor Wydziału Edukacji UM w Przemyśle Paweł Bugera, a także przedstawiciele instytucji zaangażowanych w organizację obchodów, m.in. prezes Towarzystwa Przyjaciół Przemyśla i Regionu Bogusława Pieczyńska, Południowo-Wschodni Instytut Naukowy w Przemyśle oraz Przemyska Biblioteka Publiczna im. Ignacego Krasickiego.

Głównymi bohaterami spotkania byli ocaleni z Holokaustu, pani Renata Frenkel i pan Jeffrey Cymbler, mieszkający na stałe w Stanach Zjednoczonych, którzy dali nam żywą lekcję historii, dzieląc się swoimi przeżyciami i rodzinnymi wspomnieniami. Młodzież „Szaskewiczówki” wraz z przybyłymi gośćmi miała okazję zadawać pytania i wysłuchać nieznanych dotąd historii potomków przemyskich Żydów.

Pani Renata Frenkel opowiedziała o ocaleniu siebie i swojej rodziny. Urodziła się w Katowicach. Jako dziewczynka przebywała w Przemyśle na Winnej Górze u Klingerów, z dala od swoich rodziców, którzy byli przechowywani w różnych domach, m.in. w Ujkowicach u Lewickich i w Rokietnicy u Zajców. Podkreśliła również fakt, że ratującymi jej rodzinę byli Polacy i Ukraińcy. Jej ciocia Ana ukrywała się w domu ukraińskiej rodziny Wartulników we wsi Hnatkowice. Przebywała tam na prawach członka rodziny do 1942 roku. Podczas rozmowy nie zabrakło opowieści o powojennym Przemyśle, gdzie do 1960 roku mieszkała pani Renata.

Miłym akcentem były wspomnienia obecnych na sali kolegów i koleżanek szkolnych pani Renaty Frenkel z I Liceum Ogólnokształcącego im. Juliusza Słowackiego – pani Ireny Stabiszewskiej, pana Mieczysława Nyczka. I w tym miejscu nie zabrakło wzruszeń, historycznych zdjęć i pamiątek szkolnych.

Historię ocalenia swojej rodziny opowiedział również pan Jeffrey Cymbler, potomek ocalałych z ludobójstwa Żydów. Jego mama przeżyła prawie dwa lata w ukryciu w gospodarstwie w Woli Lackiej (dzisiejsza Wolica na Ukrainie), skąd rodzina uciekła w listopadzie 1942 roku. Podkreślił pomoc rodziny Rózi Kopacz (koleżanki babci ze szkoły) i jej męża, a także księdza Zygmunta Dziedziaka. Niestety, rodzice taty i trzy siostry zginęli w Auschwitz.

Po wysłuchaniu tak przejmujących historii padło pytanie publiczności – Jakie rady można wypowiedzieć dla nas? Pan Jeffrey odpowiedział: *Nienawiść, która przynosi takie tragedie, zaczyna się od słów, agresywnych zachowań, graffiti i rozprzestrzenia się jak wirus. Ludzie muszą rozumieć i szanować się nawzajem. Nieważne, jaką religię wyznajesz, czy ubierasz się inaczej, czy mówisz po ukraińsku, polsku czy hebrajsku. Każda religia ma uniwersalne przesłanie: kochaj bliźniego tak jak siebie samego.*

Następnie głos zabrał Rabin Yehoshua Ellis, przedstawiając zarys historyczny ówczesnych wydarzeń w odniesieniu do obecnej sytuacji na świecie. Podkreślił, że *dla ocalenia świata przed kolejnymi zagrożeniami nadrzędną wartość mają rozmowa, wzajemne zrozumienie i pojednanie.*

Dyrektor Piotr Pipka w swoim przemówieniu zwrócił uwagę na fakt, że spotkanie miało wyjątkowy charakter przez obecność na jednej sali przedstawicieli trzech narodów: żydowskiego, ukraińskiego i polskiego. Jest ona świadectwem zrozumienia wspólnych idei, wielokulturowości naszego miasta, otwartości i szacunku do drugiego człowieka.

Obecni mogli obejrzeć wystawę o przemyskich Ukraińcach – grekokatolikach, którzy uratowali życie niewinnych dzieci żydowskich: biskupie Josafacie Kocyłowskim, księdzu Wasylu Hrynyku, siostrach Służebnicach, które prowadziły sierocińce. Wśród odzna-

czonych medalem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata są: Maria i Jan Medwid, Bohdan i Orest Zahajkewycz, Maria i Grzegorz Jodłowski.

Drugi dzień Obchodów Międzynarodowego Dnia Pamięci o Ofiarach Holocaustu w Przemyślu rozpoczął się od spotkania w Archiwum Państwowym, które zainaugurowała dyrektor Archiwum pani Elżbieta Łaska. Podczas tego wydarzenia można było zapoznać się z historią przedwojennego Przemyśla i jego mieszkańców oraz losami rodziny Kurpielów z Leonciny, którzy zginęli za to, że ukrywali Żydów. Historię egzekucji około dwóch tysięcy Żydów zamordowanych w lesie grochowieckim oraz przedmioty znalezione w miejscu mordu przedstawił i udostępnił z własnych zbiorów red. Jacek Szwic.

Kolejnym punktem tego dnia było spotkanie panelowe w Przemyskiej Bibliotece Publicznej im. Ignacego Krasickiego. Gośćmi panelu byli: pani Renata Frenkel, pan Jeffrey Cymbler, pani Dina Steinbruch z Kanady, małżeństwo Roland i Raudi Levi z USA, Anna Bodzeńska – zakonnica Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej z Syjonu. Spotkanie to poświęcone było dziejom i kulturze Żydów z Podkarpacia, a przygotował je i prowadził dr hab. prof. UR Wacław Wierzbieniec. Opowiedziane historie ludzkie poruszyły słuchaczy, budząc nie tylko strach, wzruszenie, ale i niepokój. Spotkanie zakończyło się ciekawą dyskusją.

I tak XII Obchody Międzynarodowych Dni Pamięci o Ofiarach Holocaustu na Podkarpaciu w Przemyślu dobiegły ku końcowi.

W podziękowaniu gościom i współorganizatorom za niezapomniane lekcje historii, które ukazały specyfikę naszego wielonarodowego miasta, przypomnę słowa Noblistki Olgi Tokarczuk, wypowiedziane podczas ubiegłorocznej wizyty w Ukraińskim Domu Narodowym w Przemyślu:

Przemyśl jest jak piękna, wielobarwna chusta, której urok można dostrzec tylko wtedy, gdy trzyma ją rozpostartą jednocześnie wiele rąk.

Dzisiaj chusta jest w naszych rękach. Trzymajmy ją tak, aby nie straciła swojej różnorodności, wielobarwności i autentyczności...

Fot. Oleh Mihulka

Fot. W. Wolczyk

Fot. Piotr Kich

Maria Ficak

ORCID 0000-0003-0142-2566

DOI: 10.30657/pha.32.2020.25

(Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 2
im. Markiana Szaszkewicza w Przemyślu)
e-mail: mficak19@gmail.com